

УЧАСТЬ ГРОМАДЯН ЯК НЕОБХІДНА УМОВА Е-ВРЯДУВАННЯ

Вінницький національний технічний університет;

Анотація

У даній статті показано значення участі громадян в процесі впровадження е-врядування. Зроблений акцент на нерівності доступу громадян до використання мережі інтернет, проаналізовано ставлення дорослого населення України е-врядування.

Ключові слова: інтернет ресурс, е-демократія, українське суспільство.

Abstract

This article shows the importance of citizen participation in the process of implementing e-governance. Emphasis is placed on the uneven access of citizens to use the Internet, analyzed the attitude of the adult population of Ukraine e-governance.

Keywords: online resource, e-democracy, the Ukrainian society.

Вступ

Громадська думка – один з найважливіших інструментів громадянського суспільства, за допомогою якого народ може оперативнo висловлювати свою довіру або недовіру до системи влади, тим самим встановлюючи кожний раз міру її легітимності [1].

У будь-яких системах державного управління суб'єкти політичних режимів прагнули апелювати до маси, до громадської думки. І це стосується навіть давніх деспотій, оскільки апеляція до маси, вплив на неї створює ілюзію легітимності влади та її позитивної оцінки, що так важливо завжди для конкретних владноможних суб'єктів. Навіть у давні часи при відсутності інституту громадської думки як елемента системи владного механізму, притаманного демократичним режимам, цей чинник (“голос народу”) не залишався поза увагою навіть частини деспотів [2].

Зростаюча суспільна значущість Інтернет-ресурсів у суспільному житті зобов'язує органи державної влади організувати його ефективне використання. Впровадження технологій електронного урядування в Україні можливо забезпечити тільки в рамках реформування на сучасних засадах всієї системи державної влади [3].

Результати дослідження

В Україні поступово складаються необхідні передумови для розвитку електронного урядування. Так, за різними оцінками, абонентами Інтернету в країні є від 14 до 26 млн. осіб, від 21% до 29% з яких постійно відвідують сайти органів влади та місцевого самоврядування. Усі центральні органи виконавчої влади мають офіційні веб-сайти. Частка, підключених до мережі Інтернет робочих місць у державних адміністраціях в обласних центрах склав 92%, а в районних 65%.

Протягом останніх двох років у рейтингу розвитку е-врядування, який складається Організацією Об'єднаних Націй, Україна піднялася на 25 сходинок, з 87-го на 62-ге місце.

Так, держава впровадила для громадян надання нових електронних послуг, якими українці почали активно користуватись, внаслідок чого Україна покращила своє місце в рейтингу е-активності (e-participation) – з 77-го до 32-го [4].

Все більше й більше інформації та послуг є доступними для громадян в електронному форматі. Великим досягненням є створення електронної системи публічних закупівель ProZorro. У 2015 році Міністерство юстиції запровадило кабінет електронних сервісів. З початку 2016 року працює електронний кабінет платника податків. Електронні петиції можна складати на сайтах адміністрації президента, Кабміну і Верховної ради. Відбувся запуск системи е-декларування.

Проте, попри таке масове впровадження електронних послуг, залишається декілька загальних питань, які вимагають уваги. Оскільки держава трансформується і починає надавати все більшу кількість послуг в електронному форматі, потрібно також збільшити популярність і підвищити довіру до електронних систем серед суспільства, яке є одним з найменш інформатизованих в Європі [5].

За даними компанії Google, тільки трохи більше ніж 60% українців, користуються інтернетом. Це відносно низький показник порівняно з іншими розвиненими країнами світу. У сусідній Польщі цей показник досягає майже 80%, Мексиці – 77%, Малайзії – 76% [6].

Відповідно, Україна знаходиться в кінці списку європейських країн за доступністю до мережі. В Естонії, яка є регіональним лідером у е-врядуванні, громадяни мають змогу голосувати під час виборів, використовуючи мережу інтернет, на сьогодні 81% населення Естонії користується інтернетом, а 71% робить це щодня.

Таблиця 1. Доступ до мережі Інтернет

	країна	2016	2015	2014	2013	2012
Відсоток населення, яке має доступ до мережі Інтернет	Україна	61%	56%	56%	52%	47%
	Польща	78%	74%	74%	77%	75%
	Німеччина	82%	83%	82%	81%	80%
	Естонія	81%	76%	77%	77%	n/d
	США	81%	81%	79%	82%	78%
Відсоток населення, яке щодня користується Інтернетом	Україна	52%	44%	43%	38%	31%
	Польща	63%	55%	55%	57%	55%
	Німеччина	68%	64%	62%	59%	56%
	Естонія	72%	64%	65%	65%	n/d
	США	70%	64%	63%	66%	56%

Протягом останніх п'яти років кількість користувачів інтернету в Україні збільшилась майже удвічі, з 31% до 52% у 2016 році. Частина населення, яка користується інтернетом на щоденній основі, постійно зростає, але все ж таки цей відсоток є одним з найнижчих показників серед європейських країн.

Для порівняння, в Польщі на сьогодні 63% населення щодня користується інтернетом, у Німеччині – 68%, а Фінляндії – 77%.

У Варшаві для сприяння розвитку електронного врядування і інформатизації починаючи з 2011 року існує міністерство впровадження цифрових технологій, яке відповідає за розробку та запровадження програм і політик на державному рівні, у тому числі за розширення доступу до мережі в регіонах.

Таблиця 2. Рівень доступу до мережі Інтернет по областям

	кількість абонентів мережі Інтернет (тис.)	кількість жителів (тис.)	відсоток жителів-абонентів
Україна	14 722,4	42692,3	34%
Вінницька	517,6	1606,4	32%
Волинська	291,2	1 042,9	28%
Дніпропетровська	850,6	3 246,4	26%
Донецька	1 033,8	4 257,1	24%
Житомирська	400,5	1247,5	32%
Закарпатська	239,9	1 258,6	19%
Запорізька	535,7	1753,6	30%
Івано-Франківська	256,5	1 381,3	19%
Київська	646,1	1732,2	37%
Кіровоградська	190,4	970,2	20%
Луганська	352,6	2 201,6	16%
Львівська	946,3	2534,2	37%
Миколаївська	439,0	1158,2	37%
Одеська	2092,7	2390,3	87%
Полтавська	327,9	1 434,8	23%
Рівненська	271,7	1 161,6	23%
Сумська	237,8	1 109,3	21%
Тернопільська	253,7	1065,7	23%
Харківська	848,0	2718,6	31%
Херсонська	241,4	1 060,1	23%
Хмельницька	291,6	1 291,9	23%
Черкаська	408,3	1243,0	32%
Чернівецька	165,1	909,2	18%
Чернігівська	383,1	1045,0	36%
м.Київ	2501,2	2906,6	86%

Зробивши розрахунки на основі даних Державної служби статистики і Нацкомісії зв'язку, ми з'ясували, що в середньому лише 34% жителів України мають доступ до інтернету [7, 8]. Нижчий

показник порівняно з даними Google пов'язаний з тим, що часто один договір використовується в межах одного домогосподарства.

Моніторинг веб-сайтів центральних органів державної виконавчої влади України в 2013 році (проаналізовано 56 веб-сайтів), проведений громадською організацією «Інститут розвитку регіональної преси», засвідчив, що хоча рівень інформаційної відкритості центральних органів виконавчої влади України зростає (у 2013 році він становив 49,6%, у 2012 році – 48,3%, а в 2011 році – 40,6%, втім, 50,4% інформації щодо діяльності центральних органів виконавчої влади все ще залишається недоступною для користувачів). На питання «Що найбільше цікавить відвідувачів сторінок органів влади» були з'ясовані такі інформаційні пріоритети відвідувачів веб-сайтів органів влади:

- загальна інформація щодо відповідного органу влади (структура, положення про надання послуг) – 41%;
- місце, час та види документів, необхідних для отримання адміністративних послуг – 40%;
- графік прийому громадян і розклад роботи структурних підрозділів та їхніх посадовців – 34%;
- проекти рішення відповідних органів – 11%;
- результати перевірки, моніторингу та аудитів – 7,3%;
- державні закупівлі та витрати бюджету – 8%

Щодо використання українцями можливостей мережі Інтернет у взаємодії з органами влади, то ситуація виглядає таким чином:

34% користуються базами даних законодавства, нормативно-правовими актами;

29% відвідують веб-сайти органів державної влади та місцевого самоврядування;

27% використовують пошук інформації про роботу/діяльність державних органів, установ та організацій.

Рівень зацікавленості громадян до головних напрямів електронної взаємодії з органами влади має такий вигляд:

21% - отримання послуг;

17% - отримання інформації про діяльність органів влади;

7,4% - впливати на рішення органів влади.

Однак, проблеми запровадження е-урядування в Україні з точки зору громадян можна оцінити за результати опитування Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), яке проводилось у першому кварталі 2015 року. Результати опитування показали наступне:

- Нерівність у використанні Інтернет між міським та сільським населенням. Найбільше користувачів Інтернет проживають у великих (65%) та середніх (64%) містах. У малих містах та населених пунктах міського типу 55% населення користуються Інтернет, в селах - тільки 42%.

- Нерівність у використанні Інтернет між молодим та старшим поколінням. Типовий користувач Інтернет - молода особа віком від 18 до 35 років. Не використовують Інтернет переважно громадяни старше 50-ти років.

- Нерівність за рівнем освіти. Інтернетом користуються переважно особи з вищою освітою (85%). Тільки 20% громадян з неповною середньою освітою, середньою освітою (33%) є користувачами Інтернет.

- Наявність суттєвих обмежень у доступі до Інтернет. 32% респондентів не користуються Інтернет через брак фінансових ресурсів, тобто бідність є суттєвою перешкодою на шляху е-демократії. 30% не користуються Інтернет через е-безграмотність, 19% - через брак технічних засобів для використання Інтернет (відсутність пристроїв).

- Низький інтерес користувачів до е-взаємодії із органами публічної влади. Тільки 21% користувачів цікавляться інформацією про публічні послуги та діяльність органів влади. При цьому Інтернет використовується для пошуку інформації (86%) та участі у соціальних мережах (76%). Така частка використання соціальних мереж відкриває додаткові можливості для е-демократії.

- Брак компетенції у сфері е-урядування та е-демократії. Тільки 14% респондентів розуміють зміст е-урядування. 67% молоді та 61% користувачів із вищою освітою ніколи не чули про е-урядування. 79% респондентів ніколи не чули терміну «е-демократія».

- Низькі показники електронної взаємодії між урядом та громадянами. При тому, що 71% опитаних висловили зацікавленість до е-взаємодії, але тільки 19% опитаних використовують ІКТ для взаємодії із урядом. Тільки 9% віддають перевагу комунікації через веб-сайти органів влади, 7% - через електронну пошту. Навіть користувачі Інтернет не віддають перевагу он-лайн взаємодії із урядом. Тільки 33% користувачів віддають переваги е-взаємодії з державними органами.

- Низький інтерес громадян до е-взаємодії як такої. Тільки 9% опитаних приймають участь у е-опитуваннях, 6% - взаємодіють із громадськими об'єднаннями та ініціативними групами, 5% -

вступають у комунікацію із представниками органів місцевого самоврядування, 4% - користуються е-послугами. Але, 24% віддають перевагу пошуку інформації про органи влади [9].

Висновки

Не дивлячись на наявність великої низки проблем, реалізація впровадження системи електронного урядування в Україні має на меті вирішити головні державні проблеми:

- непрозорість, закритість, високий рівень корумпованості органів влади;
- формування механізмів децентралізації, демократичного контролю та участі громадян у розробленні та реалізації державної політики;
- повернення довіри громадян до інститутів і посадовців державної влади та місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А. В. Роль громадської думки у процесі демократизації влади (історико-соціологічний аспект) [Текст] / А. В. Слободянюк // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія "Соціологія. Психологія. Педагогіка". — Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. — Вип. 10. — С. 17-20.
2. Слободянюк А. В. Еволюція концептуальних уявлень про владу в історико-соціологічному процесі [Текст] : автореф. дис. ... кандидата соціологічних наук : 22.00.01 / Анатолій Володимирович Слободянюк ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — Київ, 2002. — 12 с.
3. Слободянюк А. В. Соціальні норми та цінності як невід'ємні характеристики категорії влади [Текст] / А. В. Слободянюк // Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія "Соціологія. Психологія. Педагогіка". - Вип. 9. - Київ, 2000. - С. 5-7.
4. UN E-Government Survey 2016 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2016>
5. Матеуш Бялас. Е-держава чи е-суспільство? Де ми найбільше відстаємо від Європи [Електронний ресурс] // Європейська правда. - Режим доступу: https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/09/20/7054605/view_print/
6. Consumer Barometer with Google [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.consumerbarometer.com/en/trending/?countryCode=UA&category=TRN-NOFILTER-ALL>
7. Державна служба статистики [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=150&language=uk>
9. Державне агентство з питань електронного урядування України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dknii.gov.ua/content/derzhavnym-agentstvom-z-pytan-elektronного-uryaduvannya-ukrayiny-rozrobleno-propozyciyi>

Анатолій Володимирович Слободянюк – к.соц.н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця.

Slobodyanyuk Anatoly V. - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa